

GNUS ANNUS (1) constat. Attestantur autem mihi omnes, qui grecus, barbaricasse antiquitates litteris prodiderunt. Namque et Manetho *egyptiacarum rerum scriptor*, et Berossus *chaldoicarum*, at has *Mochus*, *Hestieus*, *Hieronymus Aegyptius*, qui *Phoenicum res prosecuti sunt*, nobiscum consonant. Hesiodus quoque cum *Hecatœ*, *Hellenicus*, et *Acasius*, *Ephorus*, et *Nicolaus narratur*, prissos illos ab milie annos eum producuntur. Eni quod testes gravissimi (à Josepho Flavio citati) contra insanum auctorem libri *Horus* dici, assentem annos, quos in *Genesi* legimus, esse tantum totidem menses lunares! Plura adhuc de longevitate primorum illorum Patriarcharum invenies apud *Natalem Alexandr.* (2), *Peregrini* (3) aliquo.

§ V. — De rebus post diluvium gestis.

28. Queres XVII: An credibili sint omnia quæ de rebus post diluvium gestis in libro *Genesis* narrantur? Sic 1^a an credibile est quod Noe posteri voluntari edificare turrim, cuius culmen pertinet ad celum, *Genes.* 11, 4? Ad quod cœlum queritur *Voltaarius*, lunæ, an *Veneris*? 2^a An *Loth uxoris Genes.* 19, 26, verè in statuum salis conversa est, et quidem quod corpus et animam? 3^a *Quoniammodi Jacob*, *Rachele jam mortua*, ad filium suum *Joseph*, *Genes.* 37, 10, dicere potuit: *Nam et ego et mater tua adorabimur te super terram?* 4^a *Quoniammodi* verum esse potuit illud *Josephi* de pistorum *Pharaonis* praefecto vaticinum, *Genes.* 40, 19: *Pharao auferet caput tuum, ac suspendet te in carcere?* An malefactores amputato capite suspenderunt?

Ad primum, ineptum est illum *Voltaarius* sarcasmum. Licit enim Ciceroni dicere, orat, pro domo: *Ad celum extrixit villam. Num mirandum superbos Nochi posteros dixisse: faciamus turrim ad celum pertingeremus?* Est nimur hyperbolica hæc locutio, quasi dicere: *Faciamus ingentis altitudinis et magnificenter turrim* (4).

Ad secundum. Nemo hic suspectetur totius substantiae factam conversionem, quasi etiam anima in salem conversa sit. Id enim siq; necesse est hic asserere, neque (ut Bonfrerius rectè ait) ullo modo verisimile, esse factum, cum anima subite natura sit immortalis. Corpus tamen uxoris *Loth* verè conversum est in statuum salis. Nam quamvis non defuerit, qui verba illa Scriptore: *Versa est in statuum salis*, figuratò dumtaxat sumpsit, pro monumento scilicet perpetuo mansuro, sicut in Scripturâ pactum inviolabile pactum salis nominatur, vel quid tantum igne coelesti adusta, et pieco fume velut incrastata instar statue lapidea examinis jacuerit; tamen communis interprætatio verba Scripturæ hic strictè sumenda, et feminam illam verè in statuum salis conversam fuisse asserit, cùm nulla

(1) De hoc magno anno sexcentorum annorum solarij consule astronomiam tom. I, pag. 6, 2, editione prime.

(2) Histor. Ecclesiast. tom. 1, in primam Mundi aetatem, Dissertat. 9.

(3) Commentar. in Gen. L. 7, disput. de longitudine vite prisorum hominum ante diluvium.

(4) Mira et varia de hæc turri recensent Calmet aliisque Interpretes.

sit necessitas, S. Scripturam hoc loco impræcipi suendi. Imò *Josephus Jud.*, lib. 4 Antiq. c. 11, dicit hanc salis statuam adhuc suo tempore extitisse; et Becharius P. 4, cap. 7, scribit eam adhuc extare inter montem Engaddi et mare Mortuum. Ibidem etiam eam Adrichomius in sua descriptione Terræ sancte constituit. Eandem adhuc superesse pariter affirmant R. Eliezer, R. Benjamin, etc. Si autem aliquis sciolas ironicas querat, quoniammodi salis statua tamdiu inter tot pluvias et tempestates perdurare potuerit? resp. eam in lapidis morem fuisse duratam, ut nulla pluvia, nulla tempestates eam liquefacere aut disturbare potuerint. De hujusmodi sale lapideo meminimus *Plinius* (1), *Isidorus* (2), *Andulus Gellius* (3), *Solinus* (4), *Olaus Magnus* (5). Imò *Plinius* refert, apud Utican acervos esse salis ad collum speciem, qui ubi solo lunâve indurâre, nullo humore liquescens, vixque etiam ferro casu possit. Præterea ex chymia constat de Tauri vitriolato, id non dissolvit, nisi ab aquâ valde calida.

Ad tertium nomine matris *Josephi* hic non intelligi Rachelem, neque Liam, sed Balam, Racheli ancillam, et Josephi nutricem, que jam mortua Rachele in matris locum successerat. Accedit quid apud Hebreos nutrices vocatae sint matres, protut nota R. *Marnas Ben-Israel* (6). Ita objecta S. Scripturæ verba *Lyranus*, *Tostatus*, *Bonfrerius* explicant.

Ad quartum duplex est interpretatione responsio quæcumque nodum solvit. Prima est Bonfrerius et aliorum dicentium, Josephum per hebraismum quo caput pro nomine sumit, pistori morte immunitate predicere, quasi dicere: *Pharao auferet te de numero viventium*. Tunc mortis genus significat, scilicet suspensum iri in patibulo. Altera est responsio Calmeti, qui erudit ostendit, sonibus caput plerumque obtrumatum fuisse, antequam eorum cadavera suscenterentur (7). Sic *Jeremias*, Thren. 3, 12, narrat, principes *Judeorum*, qui in captivitatem a Chaldaicis abducti fuerant, *muru suspensus fuisse*, quia jam fuerat illis antea caput amputatum. Item *Philistæi* cuius *Saulus* cadaver inventi sunt, *Præcisio capite truncum corporis suspenderunt in muro Bethesda*, 1 Reg. 31, 10.

CAPUT II. DE LIBERO EXODI.

Liber hic hebraicæ Velle schematis, id est, *hebrei sunt nomina*, nuncupatis, à græcis τέτιοι dicuntur, quem titulum Latinî retinuerunt, et significat *Exilium filiorum*, scilicet *Israel* de *Aegyptio*, ut in terram Chanaan proficerentur. Scriptus est hic liber a *Moysi* in deserto, ut Praefat. in L. Gen. diximus, et capitibus quadruplicata narrat *Hebreorum* ab *Aegyptiis* oppressionem,

(1) L. 51, cap. 7.

(2) L. 16, cap. 2.

(3) Noct. Attic. L. 2, c. 22.

(4) Cap. 30.

(5) L. 13, c. 5.

(6) L. 4 de Resurrectione, c. 4.

(7) Vide Philionem L. de Joseph.

257 PARS I. SECT. II. DE QUINQUE LIBRIS PENTATEUCHI SPECIATIM SUMPTIS. 258

duramque servitum, *Moysis* nativitatem, gesta et decem plagas *Aegypti*, exiitum *Hebreorum* ex *Aegyptio*, et transiit per mare Rubrum, continuationem itineris per desertum, legem datam in monte Sinai, denique fabricam tabernaculi, et variam eius supplicationem. Itaque iste liber gesta annorum 145 complexit, putata morte Patriarche *Joseph* usque ad alterum annum ab egressu *Hebreorum* ex *Aegyptio*.

§ I. *De prodigiis Mosis et Magorum Aegypti coram regre Pharaone.*

29. Queres XVIII: *An virgo horum Magorum*, Exod. 7, 11 et 12, in veros serpentes versu sit? Resp. Triplex est auctorum hæc in re sententia. Prima assertur, serpentes Magorum aegyptiacorum coram Pharaone exhibitos, tantum fuisse phantasticos, et non veros a reales. Ita sententia *Josephus Jud.* (1), *Justinus M.* (2) vel quiscumque est auctor *Responsionum ad Orthodoxos*, etc., *Ambrosius* (3), *Hieronymus* (4), *Gregorius Nyssen* (5), *Rupertus* (6), et *Sedulius* (7). Secunda sententia docet, eos fuisse veros serpentes ope demonum productos, aut aliunde allatos. Ita sententia *Theodoretus* (8), *Augustinus* (9) et doctor *Angelicus* (10). Nec tamen ex hæc doctrina sequitur, a demônibus posse patrari vera miracula, sed tantum serpentes ab illis celerrime allatos, aut applicando activa passivis productos fuisse, protut *S. Augustinus* (11) explicat. Tertia sententia est *Scipionis Mafci* (12), *Constantini Grimaldi* (13), *Don Ferdinand Sterzinger* (14), et quorundam aliorum, qui putant, magos illi, cum à Pharaone vocarentur, potuisse serpentes infra suas vestes abscondere, et dein mirâ celestiter velu in monachio virginali logo proiecere. Verum hec opinio ab aliis merito improbat, quia neque in SS. Patribus, neque in S. Scripturâ fundamentum habet, sed hinc illi potius contraria est. Nam quando Patres opera illorum magorum fallacias, mendacia, et illusionem oculorum vocant, non intelligent dexteritatem puræ artificiales (eine pure *Taschenstücke*), sed pragmatias diabolicas et operaphantastica démonum (15).

(1) L. 2 Antiq. c. 5.

(2) Quæ orthodox. respns. ad quest. 26; item in Dialog. cum Tryphon.

(3) L. 5 Epist. 2 ad Timoth.

(4) L. 11 ad Alagiam.

(5) L. de vita Moysis.

(6) L. 4 in Exodum, c. 50.

(7) L. 4 Carnarium.

(8) In Exod. quest. 18.

(9) L. 5 de Trinit. cap. 7, 8 et 9. Item L. 85 Quæst.

(10) P. 1, quest. 114, a. 4.

(11) L. 5 de Trinit. c. 4.

(12) L. 5 Art. magic. animal. cap. 2.

(13) Dissert. sopra le tre Magie, § 20.

(14) Dissert. de Magia deceptrice, § 36.

(15) Sic S. Justinus M. Respons. ad cit. quest. 26.

ait: *Quæ ab incantatoribus (aegyptiacis) facta sunt, operæ demonum facta sunt, qui spectaculum oculis eas præstigia ostendunt, ut qui serpentes non esset, cum videtur quasi serpentem. Et S. Hieronymus loc. cit. comparat præstigia illorum Magorum aegyptiacorum cum præstigia Christi. Atque illi oculos hominum, ut circa videtur ei speciem habere draconum.*

(16) Vide Bonfrerius in c. 7 Exodi, v. 11.

(17) Vide Bonfrerius in c. 7 Exodi, v. 11.

(18) Respons. ad quest.

(19) Q. 25 et 26 in Exod.

(20) Comment. in Exod. 7, 22.

Atque hoc denotare videtur textus hebreus Exod. 7, 11: *Vocavit autem Pharao sapientes et maleficos, ubi in textu hebreo loco maleficos ponitur vox hebreo mechashshephim*, quæ malas artes sopat, et, ut Hebrei volunt, proprie significat præstigiatores et inani bus formis hominum sensibus illudentes (1); in textu græco vero ponitur vox φαραώς, quæ pariter veneficum, seu Magi habentem commercium cum dæmonie significat. Similiter in verbis immediate sequentibus de Magis magiam diabolicam exercitantes sermo est. Nam in textu hebreo dicuntur: *Et fecerunt etiam ipsi mechaſſephim (malefici) aegypti per chartum (incantationes) codem modo.* In textu autem græco: *Et fecerunt etiam ipsi aegyptiorum aegyptiæ incantationibus suis similiter.* Denique in Vulgata latīna dicuntur: *Et fecerunt etiam ipsi per incantationes aegyptiacas et arcana quedam similiter.* Ubi per incantationes et arcana videtur verba magica, quæ ferè à Magis usurpari solent, intelligi; ut et in textu hebreo et græco, imò et in textu chaldeo, qui voce hic uititur, quæ missationem, surrivationem sonat, ut Bonfrerius (2) observat. Ceteri voce *venefici*, *malefici*, *incantatio*, *incantatores*, non meram artificiale dexteritatem (eine bloße Taschenstückerey) denotant.

30. Queres XIX: *An non sit contradictione inter Exod. 7, 20 et 21, ubi dicitur quid aqua versa sit in sanguinem, et in totâ terra Aegypti fuere sanguis, et inter v. 22, ubi dicitur quid Magi aegyptiaci fecerint similiter?* Quoniam enim hi fecerunt similiter, cùm non amplius fuerit in *Aegypto aqua*, quam mutantur in sanguinem? Hanc questionem iam proposuit S. *Justinus M.* (3) vel quiscumque est auctor *Responsionum ad Orthodoxos*, et eandem solvit his verbis: *Omnibus aqua quæ super terram erant in sanguinem conversione, cogebantur Aegypti circa flumen fodere puteos* (vide Exod. 7, 24) et hancā inde aqua sepius sanguine animalia et peccora sustentare. *Ex hac aqua ex pectus haustæ fecerunt incantatores (Aegypti) sanguinem, nec ullo pectus falsus est sermo.* Alius *Responsiones* dant alii. *Tostatus* et *Lyranus* putant, aquam pro maleficis aegyptiacis celerrime aliunde fuisse alatam in *Aegyptum*, nimurum vel ex vicino mari (nam solus Nilus cum aliis fluvibus videtur in sanguinem versus fuisse per septem dies, v. 24), vel, quod verisimilius est, ex terra Gessen, sea ex sedibus *Hebreorum*, ubi aqua in sanguinem conversione non fuerant, ut nota liber *Sapientie*, 41, 5. Denique S. *Augustinus* (4) et Bonfrerius (5) autunt, Magos præstigia suis efficiunt, ut, qui reverè erat sanguis, aqua appareret, deinceps iterum solitus esset et appareret sanguis.

virga Moysis deponit virgas eorum; ita mendacium Anichtristi, Christi veritas deponit. Et Rupertus Tuitensis loc. cit. ait: Virgo (Aegyptiorum) erat quod fuerat, sed per incantationes aegyptiacas et arcana quedam fascinaverunt Magi oculos hominum, ut circa videtur ei speciem habere draconum.

(1) Vide Bonfrerius in c. 7 Exodi, v. 11.

(2) Vide Bonfrerius in c. 7 Exodi, v. 11.

(3) Respons. ad quest.

(4) Q. 25 et 26 in Exod.

(5) Comment. in Exod. 7, 22.

51. Quæres XX : *An non sit contradicatio inter Exod. 9, 6, ubi affirmatur quid mortua sint omnia animantia Aegyptiorum, et v. 9, ubi animantia ulceribus inficienda predictiuntur : ERUNT IN HOMINIBUS ET JUMENTIS ULCERA. Si jam ante mortua fuerint omnia animantia, undem fure illa jumenta, in qua sequens plaga ulcerum de sevit?* Resp. cum Calmeto, texum illum, mortuæ sunt omnia animantia, intelligendum esse de illi omnibus que in agris deprehensa sunt, neque in stabula reverti potuerunt, non verò de illis animantibus qua in urbis vel dominib, prout colligunt ex versu 5 præcedente, ubi haec plaga predicta his verbis : *Ece manus mea erit super agros tuos : et super equos, et asinos, et camelos, et boves, et oves, pestis valde gravis.* Idem etiam colligunt ex versu 19 et 25, ubi illa solus animalia grandine percussa et percussa narrantur, *quaer fuerat in agris.* Alia respondit eamdem objectionem dari potest, dicendo hebraicum *kot, onne, non semper in Scripturâ denotare omnia et singula individua, sed interdum multa secundum multa paucis exceptis, interdum multa ex omni genere et specie, quod etiam hic locum habere potest; ferè sicut de Christo, Matth. 4, 23, dicitur : *Sanctam omnem tamquam, hoc est, omnis generis infirmitates, vel sic ut de linteo, quod S. Petrus vidit, scriptum est, Act. 10, 12 : In qua erant omnia quadrupedia terre, h. e. omnis generis quadrupedia.**

Ex his etiam colligunt, incredulos cum impio Zapata (de quo sequenti numero 32 sermo redit), perpetram querere, unde Pharaoni post mortua omnia animantia tam numerosus equitatus, quo fugitivos Hebreos persecutus est, residuum fuerit?

§ II. De exitu Israelis ex Aegypto, et transitu maris Rubri.

52. Quæres XXI : *An Moyses fuerit dux Hebreorum arrogans et truculentus?* Resp. Increduli qui Moysen tamquam ducem populi fugitiu ambitus et barbarum describere soleant, denou crassam suam ignorantiam, aut impudentem criminandi libidinem manifeste produnt. Edicte enim nobis, si possunt, quibus in rebus aut factis Moyses se ambitiosus aut truculentum exhibuerit? Nullibi in sacris litteris vestigium extat, quod vel sibi, vel liberis suis dominatum ampliare studuerit; ipsomet iuxta jussum divinum inauguraravit successorem suum et populi ducentem Ioseph filium Num, qui neque ex eadem cum Moyse tribu, neque ex eiusdem erat familiâ; Moyses enim orat ex tribu Levi, Ioseph ex tribu Ephraim (1). Præterea Moyses ipsomet fatetur (2), se non transiit Jordanem in terram promissam. Ubi ergo vestigia ambitionis Mosaicæ (3)? Neque crudelitas à Moysè exercitus exemplum increduli afferre possunt. Quod enim aliquem Aegyptium, qui Hebreos percepit, occiderit, justè id fecit, vel omnino ex inspiratione divina, aut si hoc facto

(1) Deut. 31, 7. Exod. 2, 1 et seq. Num. 15, 9, 17, et 27, 18.

(2) Deut. 31, 3.

(3) Vide supra, num. 9, ad secundum

erravit, tut id non tam effectus truculentiae, quam zeli nimii et adhuc inculti (1). Quod autem Chananeorum excidium predixerit, et horum detestationem Israelitis instillavit, fecit id jussu Dei, et proper Chananeorum scelerâ : *Propter istiusmodi scelerâ debet eos (Deus) in introitu tuo,* ait Moyses ad populum Israel (2). Ceterum humilitas et mansuetudo Moysis vel inde patet, quod sepe murmure populi, calumnias, probis, etc., impotius, immota blandaque facie pertulit, utus non minis, sed precibus ad Deum pro populo fusti; meritò proinde Deuseum hoc celebrat elogio (3) : *Eritis enim Moyses vir mitissimus super omnes homines.* Vide etiam infra de Moysi mansuetudine numer. 45, argumenti 1 solutionem.

53. Quæres XXII : *Quare Moyses cum sexcentis milibus bellatorum, qui armati erierant de Aegypto (Exod. 12, 37, et 13, 18), fugit coram Pharaone, et non potius expugnauit totam Aegyptum, recens primogenitorum morte conseruauit?* Ad hanc larvati Zapate (4) questionem, resp. rationem esse, quia Israelite, licet armati, non tamen erant armis assueti, nec bello, sed oneribus et jugo; præterea Deus Moysi non mandavit pugnare adversus Pharaonem, sed populum ex Aegypto educere. Exod. 5, 10.

54. Quæres XXIII : *An in transitu Hebreorum per mare Rubrum miraculum interveniuit?* Resp. affirmativè contra deistas, aliosque incredulos atatis nostra, qui, sicut alia prodigia pro veritate religionis revelata edita, ita etiam istud exanimare omni modo laborant. Nam prodigium naturæ vires superans fuit, mari ad virginem sublatam illico diviso, aquas ex utrâque parte (ut Scriptura narrat) ad dexteram et sinistram murorum instar constituisse immobiles, et quidem si bifurciam diviso mari, factam esse in medio mari viam tam amplam, ut universus Hebreorum populus transire posset incolumis. Hinc S. Scriptura in pluribus locis (5) hujus rei tamquam ingentis prodigi meminit, ut videoas quid Deus iterando testimonia sua de hoc miraculo velut munire id voluerit, cum probe sciret successum temporis illud à temerariis hominibus quam maximè impendens. Tota quoque Hebreorum natio, quæ transitum illum maris Rubri fecit, eum semper pro ingenti prodigi habuit, et filius ac posteris suis tamquam stupendum miraculum in gratiam ipsorum à Deo factum enarravit. Porrò hæc de re præ aliis legi merentur epistola Claudiu Sicard, superioris Missionum Cairi in Aegypto, quam dedit anno 1722, cum regis sumptibus iter Israelitarum ad usque montem Sinai

(1) Vida Cornelium à Lapide in Exod. 2, 12.

(2) Deut. 18, 12.

(3) Num. 12, 5.

(4) Zapata nomine seipsum designat petulans illi scribulatori opusculi *Questions de Zapata*, cur et alia plura similia anonyma adscribuntur. Plures hujus magnitudine questiones contra S. Scripturam discutit et solvit Cl. Stattlerus Demonstr. Evang. § 268, num. 5, et §§ 275 et 275.

(5) Judith. 5, 12. Ps. 77, 15. Sapientie 10, 17 et 18; item 19, 7. Habacuc 5, 5.

per se ipsum emensus esset (1), item Cl. Schaw (2), qui ambo accurata omnia illa loca lustrârunt, ipsumque transitus locum (quem Arabes hodiecum vocant *Tiah beni Israel*, vadum filiorum Israel, vel *Baideah*, ob stupendum illius loci miraculum) recognoverunt, et planè transitus illum non sine grandi miraculo fieri possit agnoscere. Sed audiamus argumenta adversiorum.

Argumentum I. Ipse Josephus (3) incertum dicit, an via Israelitæ patruerit per mare Rubrum voluntate Dei, vel naturæ sponte, et hunc Israelitarum transitum comparat cum transitu Alexandri M. per mare Pamphyliæ, qui hanc dubit sine miraculo contigit: ergo—R. Düm Josephus dicit: *Via per mare patuit, sive Dei voluntate, sive naturæ sponte, sese accommodat gentilibus, seu ethnici, quibus isti scriberat, ut quicunque dumrum ratione hoc ipsi portentum credibile redderet.* Interim tam non absoltè assert id naturaliter factum esse, sed solum disjunctive : *sive Dei voluntate (et per miraculum), sive naturæ sponte, subdens : Sed de his, ut cuique libet, ita sentiat.* Quid vero ipse senserit, satis prodit tum cit. cap. 7, tum cap. 6 præcedente. Nam Moyses induxit ad Hebreos dicentes, transitum per mare Rubrum esse viam divinitatis datum; item fatetur, Hebreis tune nullum fuisse effigium, nullam fugæ spem, si humana spectemus. Ceterum, etiamosi Josephus transitum Israelitarum per mare Rubrum mere naturaliter crederet et assereret, majoris longæ præ illo anchoritatis est Moyses et tota natio Iudeorum constanter id habens pro ingenti prodigo. Accedit quod Josephus in sua historiâ etiam alia sapientia hallicinetur, ut ostendunt critici (4).

Porrò, dum transitus Israelitarum per mare compareat cum transitu Alexandri M. per mare Pamphyliæ, id denuo soliducit tamquam argumentum ad hominem, ut nimis ethnici possibiliter transitus maris Rubri ostenderet ex alio evenito, quem ipsi historici gentiles referebant. Reipsa autem nulla est poritas inter transitum Israelitarum, et Alexandri M. per mare. Num in primis Israelite semper erant persuasi, transitum suum non nisi divinitatem potuisse fieri; at verò Alexander M., teste Plutarcho (5), nullum

(1) Vide Joseph Stocklin Welt-Both, tom. 15, Epist. 2, Sicard.

(2) Vegetius de Barbarie et de Levant, tom. 2, pag. 51.

(3) L. 2 Antiq. c. ultimo, ubi ait : *Nemo autem mirabilis debet tamquam incredibilis, si (Israelitis) de salute porcellitanis via per mare patuit, sive Dei voluntate, sive naturæ sponte; quandoquidem... Alexandri ductu Macedonibus Pamphylium mare cessit et aliæ viam non habentibus illæ iter aperuit, cum Deus ejus operâ ad destruendum Persarum imperium uti decreverisset.*

(4) Natali Alex. tomo 1 Ilistor. Eccles. in IV Mundi astatem, c. V.

(5) In vita Alexandri M., ubi ita scribit : *Excurso vero Pamphyliæ ingentem plurimis historicis scribendi materiam.... exhibuit, quod divinâ quadam sorte mare ipsum... cesserit Alexandri...*

Alexander autem in epistolis suis nihil tale monstri

lum miraculum suspicatus est in transitu maris Pamphyliæ. Strabo quoque (1) hunc transitum describit sine ulla vel levissima miraculi suspicione his verbis: *Est mons nomine Climax, Pamphylico mari adjacens; is transitum peraugustum in littore relinquit; qui mari tranquillo aquis ita nudatur, ut iter facientibus sit perius; pelago autem affluent totus contingit. Transitus porrò per montem tum ardus est, tum etiam prolixus; quare tranquillo mari via, qua in littore est, capitur ab omnibus. Alexander verò in hyemem incidens et maximam portenam rerum suarum fortunæ permittens, priusquam fluctus redirent, morit; sed oppressus a fluctibus contigit ut tota die iter faceret in aquâ, umbilico tenus. Hæc Strabo.*

Argum. II. Historici profani antiqui nec verbo mentione faciunt de eventu tam mirabili (scilicet de transitu Israelitarum per mare Rubrum), quem sanè, cùm grandine nil occurrat in historiâ, omittere nullus poterat, si quid veri subfuisse. Resp. : Falsissimum est veteres scriptores profani de hoc eventu tacuisse. Aratapani enim perveritus scriptor ethnicus, in Operæ de Judeis, ait memoriam transitus Israelitarum per mare Rubrum apud ipsos quoque Aegyptios conservari, quamvis illi de ratione et modo hujus transitus in duas obierint diversas sententias. Memphites enim dicere, cùm magnam locorum Moyses haberet peritiam, refluxum maris observasse, ac ita cum populo transire. Heliopolitas autem propter gazar, quam Judæi multo abstulerunt, regem commotum magnâ manu in Judæos projectum fuisse. Moysen verò percussisse baculo mare, ut celesti voce admonitus fuit, et sic diriso mari transire. Hæc sunt Aratapani verba, prout ea refert Eusebius (2). Similiter Diодorus Siculus pariter scriptor antiquus (3) ita scribit: *Traditum est à majoribus fama, ita, qui prope Ichthyophagos habitant, magno quodam ejus sinu fluxu mari ad oppositum littus secedente, omnibusque locis ejus sinuæ arefactis, terram funditus coloris viridi apparuisse; ex immenso rursum maris refluxu aquam in priorem locum restitutam. Que verba, ut Calmetus (4) rectè observat, aliud quam in Hebreorum transitu prodigium spectare vix credimus, cùm ordinarius refluxus mari nudet solim aquis littora, vel littoribus propinquâ loca; medium verò mare nudare aquis, et fundum ipsum detegere ne refluxus, nec ulla potest causa naturalis. Igitur hujus miraculi (transitus Hebreorum per mare Rubrum) memoria et fama cum ingenti admiratione et terrore diu viguit apud omnes vicinos populos, ut etiam patet ex verbis Rahab meretricis ad exploratores à Josue missos (5); item ex verbis Achioris, ducis*

(1) simile perscribens, iter narrat se fecisse per Climacum appellatum (id est, per montem, qui *ακρός* seu *Scala appellatur*), atque ex Phaselide progressum, eam perire.

(2) L. 14 Geographie.

(3) L. 9 Prepar. Evang. c. ultimo, propè medium.

(4) L. 5 sue Bibliotheca c. 5, ultra medium.

(5) In Dissertat. de transfiguratione maris Erythrei per Hebreos.

(6) Josue 2, 10, ubi Rahab ad exploratores ait

Ammonitum ad Holofernem, quem monuit, ne temere contra Israëlias à Deo tam mirabiliter conservatos pugnaret (1).

Argum. III. Observatus ante à Moysi aestus mari expeditus et obvia est ratio hunc eventum sive mæcuso explicandi, prout jam observarunt Memphis & Egypti in eis loc. Artapani. Resp. : Quamvis Memphis transiit Hebraorum per mare sic explicare conati sint, alter tamen se ñsere sacerdotes Heliopolis, qui traditionem de hoc prodigio eo prorsus modo, quo à Moysi in sacris literis narratur, conservarunt (2). Quod autem non omnes Egypti (nominatio Memphis) transiit mari Rubri et suffocatione Pharaonis cum toto suo comitatu ingens prodigium fuisse, fassi sint, mirandum haud est. Scimus enim quoniamque rursum tamē in summa deductio et infamia cedunt, occultare aut immovere soleat. Ceterum explanationem Mæcistum (et incredulorum, qui sequuntur) non sufficere, dum dicunt, Moyses observasse refluxum mari Rubri, ejusque tempus et durationem; siue populum Hebreum per eum locum aquis denudatum traxisse, patet ex multiplicitate ratione. Nam 1^a inter tot milia Egyptiorum haud dubie plures nōrunt naturam aestus marini, qui inde à condito orbe constanter quodis acciderat. Quod si autem nōrunt, cur Hebrei dederunt spatiū utendi hoc astu? cur ipsi Egypti eis sīmmissent in alveum mari, incipiente refluxu aquarum ad littus non recurrerant, quod facile erant assūctori, si littus refluxus in temporē atcederent? Sex enim horis mare aestuū paulatim a littore recedit ad certum spatium; et postquam quadrante uno subtilt, rursus alii sēs horis paulatim ad littus se iterum adjungit. 2^a Falsum est quod Moyses studiōe præstiterit, Hebreos tempore aestus per mare traducere. Nam omnia adjuncta evincent, illam non animo premeditato, verū necessitate et dei imperio, id fecisse, cum non illius patet effugio locus, prout Calmetus (3) invèti demonstrat. 3^a Aestus non denudat totum fretum, sed aquas diutinat ad certum spatium a littore reducit; et quod ad Erythreum mari aestuū spectat, qui rem sedulō exanimauit, viri eruditū testantur (4) ejus aquas, cum maximus est aestus, 250 vel 500 circiter passibus a littore recedere, ita ut iusquidem fundus per aquas trahentes appearat. Ceterum medius alvi sinus, aquis vel maximē a littore recessit, arescit nūquā, ut Julius Scaliger (5) observat. Ex quo, inquit idem Scaliger, vir plene neque facilis neque credulus, colligimus, hostes S. Scriptura per summanam prorsus

Audivimus, quod siccaverit Dominus aquas mari Rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Egypto. (1) Judith, 5, 42 et seqq. ubi Achior ad Holofernem ait: Fugientibus (Israëliis) Deus eis mare aperuit, ita ut hinc et inde aqua quasi mirus solidarentur, et isti pede siccò fundū mari perambulando transirent. In quo loco dico innumerabilis exercitus Egyptiorum, etc.

(2) Vide respondentem ad præcedens Argum. II.

(3) In Dissert. citata.

(4) Bernier, lettere à M. de Chamont, évêque d'Acq., et Moriz. Voyage du mont Sinai. L. I. c. 4.

(5) Apud Drus. in Exod. 15, 4.

impeditam asseruisse, captam à Moysi aestus occisionem fuisse in transitu ejusdem mari.

Sed instant. Prop̄ portum Suez, mare Rubrum in fretum adeo angustum cogitur, ut illius latitudo, teste Bellonio (1), ibi non sit major, quam latitudo Sequanae inter Harleum et Honleum fluentes: ergo Hebrei factē ibi trajecterunt, praserunt quia tunc erat aquinoctium, ubi aestus solet esse maximus, et aque plurimis recessum aquarum à littore subito surget, aquas in altum introrū instar subtiles continxerit, donec populus Israhelitum per exsecutionem alicui transirent. Nam ventus tam vehemens potius impeditisset (ut modo ostendimus), quam faciliteret transitum Hebreorum. Dein si prodigium seu miraculum admittitur in vento illo, melius illud adstrinxerit in ipsa exaltatione aquarum immediate à Deo, vel Angelō facta; vento dunxat ad exsecutionem fundi maris concurrente, ut ex dictis patet.

Argum. V. Etiam catholici scriptores putant, Hebreos non in littus oppositum, sed descripto velut semicirculo ad ejusdem littoris superiora evassisse; sed hoc tempore aestus marini, quando aqua ab illo littore recesserint, potius fieri sicut miraculo. Resp. : Dist. maj. id putant aliqui scriptores catholici, sed longe plures et communis sententia id ipsum negat, et illi respectu pauci nihilominus fatentur, in describendo memorato semicirculo intervenisse miraculum, cone, secūs, nego. Equidem Tostatus, Paulus Burgensis, Didacus à S. Antonio, aliique, quibuscum hac in re etiam sentit S. Thomas (5), putant Hebreos non totam mari Rubri latitudinem transmiserint, ita ut ex uno littore ad alterum usque littus oppositum evassissent; sed potius parte aliquā alvi trajecti, reflexo postea littore ad evitandos invios scopulos solitūinis Ethan, iterum reversos fuisse ad ejusdem littoris, per quod ingressi erant, oram aliquam, ita ut hoc suo illeto in alvo quendam semicirculum describerint, cuius omnis crux erat in una, alterum crux in alia ejusdem littoris parte. Miraculum tamen in hoc Hebreorum itineris semicirculo describendo intervenisse dicti auctores non negant, nec negare possunt (4); sed solim a communis sententia, que Israhelitas per totam mari Rubridinem usque ad oppositum littus evassisse docet, recessunt ab apparente quasdam difficultates evitandas, quas tamē Cajetanus, Perierius, Calmetus commode solvint. Quare cum his communis sententia omnino tenenda videtur. Nam ex his parte vetustissimi Hebreorum Josephus (5), et Philo (6); item Gregorius Nyssen. (7), omnesque veteres Ecclesiæ Patres semper erant in ea opinione, quod Hebrei

(1) Obsr. L. 2, 58.
(2) In Dissert. citata.
(3) Certè minor latitudine statui nequiti; ut ex eis. Dissert. Calmeti perspicies.
(4) In cit. Dissert.
(5) Commentar. in Exod. 14, 21.
(6) In cit. Dissert. in modis variis valentur.

missus est tantum ad hoc, ut alveum aquis vacuatum exsiccarat et solidaret, afferendo quidquid in eo reliquum erat humidi et latulent (1).

Corollarii. Neque satisfacit opinio Jo. Clerici (2), qui transitum Israhelitarum per mare Rubrum explicat partim per estum mariis à Moysi observatum, partim per ventum prodigiosum, quo Deus hunc aestum seu recessum aquarum à littore subito surges, aquas in altum introrū instar subtiles continxerit, donec populus Israhelitum per exsecutionem alicui transirent. Nam ventus tam vehemens potius impeditisset (ut modo ostendimus), quam faciliteret transitum Hebreorum. Dein si prodigium seu miraculum admittitur in vento illo, melius illud adstrinxerit in ipsa exaltatione aquarum immediate à Deo, vel Angelō facta; vento dunxat ad exsecutionem fundi maris concurrente, ut ex dictis patet.

Argum. V. Etiam catholici scriptores putant, Hebreos non in littus oppositum, sed descripto velut semicirculo ad ejusdem littoris superiora evassisse; sed hoc tempore aestus marini, quando aqua ab illo littore recesserint, potius fieri sicut miraculo. Resp. : Dist. maj. id putant aliqui scriptores catholici, sed longe plures et communis sententia id ipsum negat, et illi respectu pauci nihilominus fatentur, in describendo memorato semicirculo intervenisse miraculum, cone, secūs, nego. Equidem Tostatus, Paulus Burgensis, Didacus à S. Antonio, aliique, quibuscum hac in re etiam sentit S. Thomas (5), putant Hebreos non totam mari Rubri latitudinem transmiserint, ita ut ex uno littore ad alterum usque littus oppositum evassissent; sed potius parte aliquā alvi trajecti, reflexo postea littore ad evitandos invios scopulos solitūinis Ethan, iterum reversos fuisse ad ejusdem littoris, per quod ingressi erant, oram aliquam, ita ut hoc suo illeto in alvo quendam semicirculum describerint, cuius omnis crux erat in una, alterum crux in alia ejusdem littoris parte. Miraculum tamen in hoc Hebreorum itineris semicirculo describendo intervenisse dicti auctores non negant, nec negare possunt (4); sed solim a communis sententia, que Israhelitas per totam mari Rubridinem usque ad oppositum littus evassisse docet, recessunt ab apparente quasdam difficultates evitandas, quas tamē Cajetanus, Perierius, Calmetus commode solvint. Porro, an exercitus Hebreorum per unam tantum viam ar per duodecim vias transirent, pro numero videlicet duodecim tribum populi Hebrei, ut per antiqua tum Hebreorum, tum christianorum traditio habet; eruditæ examinat Perierius (6) eligens primam sententiam, et cum S. Hieronymo, ac plerisque recentioribus merito defendens, unam tantum in mari viam factam esse; presertim cum miracula absque necessitate multiplicanda non sint. Idem sentit etiam Calmetus (7).

III. De vitulo auro, et itineri Israhelitarum per desertum.

35. Quæres XXXII: Quomodo vitulus aureus, Exod.

(1) Claudius Sicard, in sua Epistola supra ad initium hum. 35 citata, contendit, sententiam istam (quod Israhelites per semicirculum ad idem littus reversi sint) ex mera ignorantia lingue hebraica ortum habere. Cith enim Hebrei tamē ante quam post transitum mari Rubri metati sint in Ethan, num. 35, 6 et 8, putarunt multi, eos ex mari non in Arabinam, sed ad partem superiorē Egypti redactus esse. Nesciebant ergo vocem Ethan non significare locum particularē, sed universē desertā regionē, penitus reclamā magnum vallen.

(2) Exod. 14, 21, 22, 23 et 24.

(3) In suis de Asia historiis Decad. 2, l. 8, c. 4.

(4) Ad initium numeri 33.

(5) Argum. III: Sed instant, etc.

(6) Comment. in cap. 14 Exod. dispot. 2.

(7) In citata Dissert.

32, 20, potuerit à Moyse conteri usque ad pulverem, et hic pulvis potabilis reddi? Antequam respondeam, observo, Zapatan (1) fateri, se chymice imperium, proin nescire se utrum Moyse vitulum aureum vere reduxit in cinerem, Voltairium (2) verò absolute negare, aurum hujus vituli à Moyse potabile reddi. Hoc prenato dico, interpres minimè convenire in citato texu explicando. Plerique censem, Moysem validissimis itibus malorum contudisse vitulum aureum; ac denique sub mola contritum, pulverem efficeris. Corpora enim auro longè duriora possunt abrudi, conteri ac communici in tenuissimas particulas. Favet etiam huic explicacioni alius locus S. Scripturae (3). Ceterum usus pulvis oili communis fuit (4); censem, aurum non simpliciter, sed arte quidam chymicè à Moyse solutum in pulverem esse; ut aque permixta instar liquoris huius reteretur. Certe Emmanuel Sà, notissimus interpres, fidenter pronoufiait, peritum chymistam aurum oculis suis in pulverem rediguisse. Praxim quoque aurum in pulverem chymicè dissolvidi exactè describit Statlerius (5), idque fieri posse testatur celebrissimi chymici statis nostris D. Senac, D. Macquer, D. Ruelle, D. Baro, D. Stahl (6). Taceo alios magnu numero quā medicos, quā historie naturalis scriptores, quo minus aliqui inter eos ipsius academia regis scientiarum tam Parisina quam Londiniensis sunt.

At inquies: Si verum est, quod aurum dissolvi possit, ac potabile reddi, non sequitur, hanc artem etiam antiquis, nominatim verò Hebreis, aut Moysi fuisse comprehendere. Resp.: Ex gracie scriptoribus certissimum est (7), quod Ägypti jam inde à temporibus primorum regum artes fundendi, et purgandi metallorum cognoverint. Ita Diodorus Siculus, Agathochides, et alii. Igitur in tantà multitudine Hebreorum, qui diu inter Ägyptios versabantur, facile fuerit reperire hominem mystri illius non ignarus. Imò cum ipse Moyses in aula regia educatus et eruditus fuerit omni sapientia Ägyptiorum, et fuerit potens in verbis, et in operibus suis (8), nihil mirum inter ceteras

(1) Vide supra, num. 32.

(2) In Lexico philosoph. et tractatu de Tolerantia.

(3) Moyses Deut. 9, 21 ait : Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est, vitulum, arripiens igne combusisti; et in frusta comminuisti, omninoque in pulverem redigente project in torrentem, qui de monte descendisti. Autographum hebreum habet : Contrivit illum molendo bene, donec in pulverem communis esset, etc. Textus chaldeus indicat vitulum in mortario contusum; arabicus lima tandem abrasum, donec penitus in pulverem abiaret.

(4) Josephus, l. 8 Antiq. c. 2, narrat, juvenes aulicos Salomonis anni pulvere crines inspersisse. Stephanus verò ad Saxonem Grammaticum à pag. 70, observat, auri pulvere conspersas dapes esse.

(5) Demost. Evang., § 515. Et in Mineralogia p. 1, §§ 85, 125 et 169.

(6) Omnim loco potest esse Stahlii Dissertatione de auro potabili, que legitur inter Opuscula ejus minoria.

(7) Vide Cl. Weissenbach. tom. 1 Theologie Biblica, p. 477 et 178.

(8) Actorum 7, 21 et 22.

etiam istam artem dissolvidi aurum, ad Moysem & Hebreos manasse.

36. Queres XXIV: Cur Moyse Hebreos per deserto itinere 40 annorum dixerit, cùm eos intra spatiū aliquot dierum ex Ägypto in terram promissionis deducere potuisse? Rop: Potuisse; quidem Deus aliquo dierum itinere Israelites ex Ägypto in Terram promissionis deducere. Nam teste Aben Ezra ex Ägypto in terram Chanaan per regionem Philistinam erat iter decem duxit dierum, quin opus fuisset transire Rubrum. Deus autem, et Moyse juxta divinam dispositionem tam brevi itinere Hebreos in Palestinan deducere noluit ex ratione non unā. Prima fuit, ne primis statim diebus à formidandis hostibus (Philistheis) laecessit, in Ägyptum redditus paratus; fermè sicut regredi voluēre, cùm exploratores a Moyse missi in Chanaan, aīcē reversi munitiones quā fortis et bellicosi homines illam regionem possident (1). Certe hanc ipsam rationem allegat S. Scriptura (2) his verbis: *Igitur cùm emisset Pharaon populum, non eos duxit Deus per viam terrae Philistinam, quæ vicina est, reputans ne forte periret eum, si vidisset adversum eum bella consurgere, et revertetur in Ägyptum. Sed circumduxit per viam deserti, quæ est iuxta mare Rubrum.* Altera ratio, cur Deus tam longo et laborioso itineri Israelites in Palestinan deducere, fuit, ut eos erummis et laboribus in dies magis assuefaceret, et eorum in servandis preceptis divinis constantiam experiretur. Id clare iterum indicat S. Scriptura (3) dicente: *Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus 40 annis per desertum, ut affligeret te atque testaret, et nota fieren, quæ in tuo animo versabuntur, utrum custodire mandata illius, an non. Tertiam et quartam rationem afferat Josephus (4) his verbis: Moyses autem hæc viä Hebreos idœ duxit, ut, si Ägyptii mutata sententia persequi eos vellent, peccata maliitia violatique pacti persolverent: neve Palestini, quos ab veterem simulatae infensa habebat, de hæc profectione certiores fieri posse.... Quapropter omisso viâ, quæ in Palestinan (per terram Philistinam) ducit, per desertum viâ dispendiosam ac difficiliter voluit Chanaanum invadere.* Ut autem ista Josephi verba melius intelligas, inspicere chorographicam Terræ sanctæ prefaxim tomo 1 Commentarij. Tirini. Denique quinta ratio addi potest haec: Quia copiosissimum Hebreorum populus, antequam Palestinan occuparet, imbuendus erat novis legibus et ritibus, novâ regimini formâ, quam Deus prescrivit, et qua per quindecim secula quibus Hebrei Palestinan possidebant, observanda erat. Jam verò ad hunc finem diuturna in deserto commoratio Hebreorum optimè serviebat, ut Cl. Noumote (5) recitetur.

At dices: Prima ex altis quinque rationibus pa-

(1) Num. 14, 3 et 4.

(2) Exod. 13, 17 et 18.

(3) Deut. 8, 2.

(4) L. 2 Antiq. c. 6.

(5) In Lexico philos. Relig. art. Moyse, § 6.

rūm probare videatur; quia Israelites in itinere per desertum aquæ cum hostibus Amalekitis (1) dimicare debuerunt; sicut ipsis pugnandum fuisset cum Philisteis, si vià longè breviore per terram Philistinam in Palestinan profecti essent. Resp.: Magnus est disparities. Nam pugna cum Amalekitis primù post 40 vel adhuc plures dies ab egressu ex Ägypto contigit. Facta enī est hæc pugna in Raphidim, ubi erat undécima Israelitarum statio; unde proximè venerunt ad montem Simai die 47 post egressum ex Ägypto (2), ubi ipsorum duodecima statio (3) fuit. Præterea, cùm ab Amalekitis invadebantur, jam erant confirmati in itinero Ägyptiorum in mari Rubro, visuq; aliis prodigiis (4) in ipsum gratiam patratis, nec facilis era regressus in Ägyptum, cùm non possent eō venire, nisi post longum iter, et transuendo iterum mare Rubrum, vel ipsius sinus circumdeponi (5). E contrario, si per terram Philistinam iter fecissent, primis statim diebus cum hoste formidando fuisset dimicandum, et longè facilius fuisset regressus in Ägyptum, sine transitu mari Rubri, etc.

Neque replices: Deus Israelites contra Philisteos defendere potuisse, si eodem contra Ägyptios in transitu mari Rubri, vel contra Amalekitas in deserto defendit. Resp.: Potuisse hoc Deus, sed alio modo et viā multò longiore voluit per desertum illos in Chanaan deducere, ex rationibus paulò ante allegetis.

CAPUT III. De libro Levitici.

Liber hic hebreo Vajikra, à primâ voce Vovavit (6); latine verò et græce Leviticus nominatur, qui pro tribu Levi à Moyse in deserto (7) scriptus est, cùm leges ad sacerdotes et levitas pertinentes conlatae. Tractat enim capitulus viginti septem de officiis et hostiis, de sacerdotibus et levitis, de coram ordine et ministerio, deque diebus festi celebrandis. Porro generatio observandum, quod omnia illa antiqua sacrificia legis Mosaicæ figura fuerint sanctissimi sacrifici quod Christus in cruce oblati erento modo, incremento verò quotidie in Missa Patri divino offert; prout SS. Patres et doctores orthodoxi unanimiter tenent et docent.

37. Queres XXV: Ad quid profuerit innumeræ leges ceremoniales in libro Levitici et Deuteronomii contentæ, quibus populus Israeliticus onerabatur?—Responso contra Voltairium, aliosque incredulos in leges has

(1) Exod. 17, 8.

(2) Vide Exod. 19, 1 et 11; vide etiam Commentarij Cornelii à Lapide vel aliorum interpretum in eundem locum.

(3) Vide tabul. chorographicam Terræ sanctæ Praedictum tomo 1 Commentarij. Tirini.

(4) Vide Exod. 45, 25, 24 et 25; Exod. 16, 12 et seqq.; Exod. 17, 6.

(5) Vide tabul. chorographic. Terræ sanctæ Tirini aut aliorum interpretum.

(6) Vide supra Praefat. in l. Genesis.

(7) Ibidem.

ceremoniales impudenter debaccantes, ac dico, nec multititudinem, nec varietatem harum ceremoniarum sanctitatis legis Mosaicæ obesse, sed easdem ob fines sapientissimos à Deo institutas esse. Et 1° quidem in tanto prurito Hebreorum, hominum ruidum, erga sensibilia, ad temporum illorum infantiam se Deus quasi demisit; atque non soli videbant Hebrei habere religionem modum, planèq; à sensibus abstractam, variis ritibus ac ceremoniis eos ab idolis finitimarum populorum averrit, ut observat S. Augustinus (1); et ne dominum macerant victimas, potius sibi mactari jussit, ut docet S. Chrysostomus (2). 2° Ha ceremonie erant totidem symbola, seu figura, quæ morum sanctitatem respiciebant, vel eventus future legis Christianæ premonstrabant. Caterunt eruditis compertum est, apud omnes ferè gentes maximè Orientales fuisse semper in more positum, ut mysteria theologie sue sub vel ænigmatum, atque parabolam tradarent, et partem maximam religionis in imaginibus ritibusque repositam haberent. Quare nihil est mirum, Deum quidam sapientissima indulgentia gessisse morem ingenio populi, ex Ägypto tum recente egressi, et partem religionis magnam variis ritibus et signis involuisse; ista tamen necessaria cautione ubiā adhibita, ut procul abesset omne illud, quo plebs rudes et superstitionis ad aliquem creaturarum cultum induci posset. Ita gravissimis semper verbis vetuti simulacula ob periculum idolatriæ (3). Quod verò ceremonie et sacrificia legis Mosaicæ prelustrerint mysteriis legis Evangelica tanquam horum figura, interpres ad oculum ostendunt collatione utriusque Testamenti instituta. Iñò, si ritè insperares, non ritus solum, sed cetera quoque hæc omnia V. T. gesta et facta ferebantur, ut legem Christi novam significarent, juxta illud D. Pauli 1 Cor. 10, 41: *Omnia in figuram continent illis.* 3° His ceremoniis Judei distinguiebantur ab aliis populis: neque facile commiseri cum illis poterant, a quibus gravissimis de causis (ne minirum in idolatriam alia vita finitimarum gentium incidere) segregari debuerunt. *Moses quod sibi in posterum gentem firmaret, inquit Tacitus (4), novos ritus, contrariisque ceteri mortalibus indidit. Profana illæ omnia, quæ apud nos sacra, rursus concessa erupit illis, quæ nobis incesta.* Quod etiam Tertullianus (5) probò notavít.

(1) Tract. 10 in Joan. dicens: *Illi populo pro ejus carnisstatte et corde adhuc lapido, talia data sunt, quibus teneretur, ne idola defuerit.*

(2) In Psalmum 49.

(3) Vide Cornelium à Lap. Commentarij. in Deuter.

5, 8.

(4) L. 5 Historiarum, cap. 4.

(5) L. 2 contra Marcionem, c. 18, ubi ita ait: *Sacrificiorum quoque (in lege Mosaicâ) onera et operalia et oblationum nefelosissimas scriptolositates venio reprehendat, quas Deus talia sibi desideraverit... sed illam Dei industrian sentiat, quæ populus primum in idolatriam et transgressionem, ejusmodi officiis religione suæ voluit adstringere, quibus supersticio seculi agebatur, ut ab eis avocaret illas; sibi iubens fieri quasi desideranti, ne simulacris faciendi delinqueret.*

Sed oppones: Ipse S. Petrus (1) de jugo legis Moysae dicit: *Quod neque Patres nostri, neque nos portare potimus; ergo jugum illud (praserit tot leges ceremoniales) fuit intolerabile.* Resp.: *Cone. ant., dist. cons.: fuit intolerabile, id est, validus difficultas, cone.; fuit simpliciter intolerabile, neg. cons. Scriptura, quod validus difficultas est, solet moraliter impossibile vocare, ut ex pluribus ejusdem locis (2) patet. Moraliter autem impossibile non est simpliciter impossibile. Certum enim est, quod Deus non precipiat impossibilia, cum tali praecipere, tyrannicum sit. Imò constat, multos jugum legis antiquae olim portasse, ut de Iesse (3), Davide (4), Asa (5), Josia (6), Elisabeth et Zacharia (7), et pluribus aliis (8) Scriptura testatur. Ceterum jugum legum ceremonialium, seu, ut Augustinus (9) loquitur, *sarcina innumerabilis observationum* durem Judaeorum cervici ad Deo sapientissimum fuit imposta, non ad idololatriam, ut jam supra observavimus, deflecenter, et ut in exequiis illis ceremonias continuitate occuperantur, sieque decesset tempus sculpedi idola, et spatio vero Deo exercendi ritus ethnici; prius S. Augustinus (10) et Tertulliana (11) recitat.*

58. Quæres XXVI: *Quomodo leges ceremoniales de illicito esu quorundam animalium, salve veritate historica rerum naturalium, explicari possint; e. g., dum Lev. 11, 6, esis leporis ex hâ causa prohibetur; quia lepus ruminat quidem, sed ungulatum non dividit; quod falsum est strenuum. Item dum Lev. 11, 13, Israelitis prohibetur, ne gryphem comedant; cum timen incurvatur, ut gryphes dentur.* — Resp.: Moyses minimè in his erravit, quia hinc ex inspiratione Dei, qui nec in dogmaticis, nec in historicis fallere aut falli potest (12), asseruit. Et profectò ab incredulis ostendi nequit, ad ductus S. Scriptura locis ullam subesse falsitatem. Nam quod leporum attinet; qui loc. cit. *ruminare* dicitur, id falsum esse nequamā demonstrari potest; cum ipsi historia naturalis scriptores hinc in re concordes non sint. Sic del. Sign. di Buffon (13), quamvis ipso contraria opinione sit, tamen fatetur, quod aliqui auctores pro certo affirmant, leporum ruminare. Item fatetur, in lepore inventam fuisse valvulam membranaceam subtilissimam, ejusmodum fore consistentem;

(1) Act. 15, 10.

(2) Matth. 19, 23. Hebr. 6, 1, et 10, 26.

(3) Iesse 11, 15.

(4) Act. 15, 22.

(5) 5 Reg. 13, 11.

(6) 4 Reg. 25, 25.

(7) Luc. 1, 6.

(8) Vide Originem contra Celsium, 1, 1 et 5.

(9) Sermo, 9 de verbis Domini.

(10) Locus pauli ante cithals.

(11) Loc. cit. Item ibidem cap. 19, ubi ait, *Judeo-observatione totum ceremonialium fuisse occupato*, et ut istis legalibus disciplinis obiectum occurritibus, ne illi momento vacaret à Dei respectu. (12) Bius non tamendum, quod Deus scriptoribus, theopneustis, i. e., divinitatis inspiratis, qui libros S. Scriptura primis sorserunt, ita ostentat, ut nec in dogmaticis et moralibus, nec in historicis moxiam ererant. Vide Widenhofer Prolegom. in S. Scriptur. quæst. 4.

(13) Historia naturale, tom. 6 della Lepre, pag. 142,

que est in stomacho animalium ruminantium. Similiter in Valmontii Dictionario Hist. natural. lepus, articulo *animalia ruminantia*, ruminat; articulo *lepus* non ruminat (1). Possunt autem haec duæ inter se conciliari dicendo, quod lepus verè ruminet, sed non adeo manifestè, sicut alia animalia ruminantia, que duplice ventriculum (2), et ungulam bisulcam habent, ut iuxta, boves, capre. Rem hanc distinctè explicant Joan. Jacob. Scheutzers Academia imperial. nature curios. Leopoldino-Carolina adjunct, et Soc. Rugg. Anglicæ ac Prussica membrum (5) his verbis: *Vidimus supra, occasione cuniculo, simplicitatem ventriculi non obstat ruminantiam, et ventriculum his animalibus (cuniculo et aliis leporibus) non tam simplicem esse, quam duplicum, saltem valvula membranacea eminenti interstitium. Structuram hanc (duplicis in leporibus ventriculi) accurate, ut solet, describit Peyerus (4). Ruminantia aliud indicium (in leporibus) est coagulum (in stomacho illorum reperi solitum), cuius et meminit Aristoteles (3), ruminantibus (alii animalibus) commune. Et paucis ante, nimisrum pag. 281, idem laetus auctor de cuniculo ita scribit: « Non quidem ruminantia adèd manifestè digesta habe (animalia) ut bisulca, neque illorum ventriculi sunt, adèd ut horum distincti, non quadrupedes, sed nees simplices; discripnat (illorum stomachum) et esophagi inserito, et valvula membranacea eminens in duos (ventriculos). Plus minus eum F. J. (Ex reverè hic auctor ibidem stomachum cuniculi in figura exhibet). Accedit experientia. Mandant hoc genus animalia soniora post cibum; et suscit ventriculi duplicitas ad ruminantionem negotium, cum unicus sufficit hominibus, qui ruminantia legantur. Hucusque Scheutzers. Porro etiam teste De Feller in Catechis. Philosoph. tom. 2, n. 504, p. 195, ut ruminans Bristolii in Anglia anno 1757 existit, et Peyerus varia exempla hominum ruminantium memorat. His omnibus perpensis, spectata etiam ratione humana, illi audiendi non sunt, qui dubitant, aut omnino negant, leporum ruminare; sieque auctoritas et veritas S. Scriptura leporis ruminacionem asserent, que jam abunde potentissimis creditibilis motivis stabilita est, manet in sua inconcusso possessione.*

Quod autem alterum criminacionis membrum attinet, dum liber Leviticus erroris incusat, quia in eo loc. cit. dicitur: *Lepus... ungulatum non dividit*, minor sanè, Zapamat (qui hoc objicit, et cuius jam supra,

ubi ait: *Alcuni auctori hanc dato per certo, che le lepri ruminano.* Et pag. 167, ita habet: *Il solco spirale, che cicadona esteriormente il ciccio, si trovava alla radice d'una lamina membranosa soffissima, è di consistenza simile a quella dello stomaco chiamato BERITA degli animali ruminanti.*

(1) Ita testatur D. Feller, loc. mox citando.

(2) Animalia ruminantia quadruplicent stomachum plerumque habent, quorum primus ventriculus magnum, alter reticulum, tertius omasus, quartus abomasus appellatur, ut refert Lexicon Universal. Lipsiens, tom. 55, p. 2101.

(3) In Physica sacra, tom. 2, tab. 256, p. 285.

(4) Ruminant., 1, 2, cap. 6.

(5) De partibus animalium 1, 5, c. 15.

Accedit, non fuisse speciatim id genus animalis exprimentum, cum, etiæ alicubi extaret, generali illa sententiæ et inhibitione Lev. 11, 20, *omni de volucribus quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit robis*, esset ejus prohibitus. Igitur melius hic gryphus nomine interpres intelligunt accipitrem, vulnus, vel aliud simile animal rapax et pennatum, sic dictum à rostri et ungulum admittente. Vox enim greca *Γρύπη*, avem aduncu rostro, et hebrei *peres* (que cùl. loc. adhibetur) nasum, certe speciei aquilam significat. Sunt enim in genere accipitrum vel aquilarum plures species, quibus diversa esse potuerunt nominia. Nec verò desunt, qui aquilam, cit. loc. Lev. v, 15, ossifragam interpretantur, prout testatur Bonfirensis in cit. locum Leviticū; et sane hanc avem ex aquilino esse generem, probable facti, quod eodem versu 15, aquila antecesserit, et mox haliceus subjugatur (1), que etiam aquila species est, scilicet ea, que aquila marina diciuntur. Præterea, cùm nomen hebraicum *peres* a radice hebreâ *paras*, fidit, fregit, derivetur; spū significare credunt aveni seu aquilam ossifragam, que capite præda canibus devoratis, etiam ossa frangit, ut modula potiatur. Verum, quidquid de hoc sit, Scriptura certè non prohibet eum cùm animalis, quod Judeis prorsus esset incognitum; sed, sicut Moyses hanc dubie scribit, quale volucrum rapacium genus, prohibebet ita Judei scilicet quid probuebat.

59. Quæres XXVII: An lex Lev. 2, 1, dicens: *¶ Animæ cùm obtulerit oblationem sacrifici Domino, si milia erit ejus oblatio: fundetque super cùm oleum, et ponet thus, non contradicat legi Lev. 5, 11, que sic habet: Offeret pro peccato suo similis partem ephi decimam. Non mittet in cùm oleum, nec thuriis aliquid imponit; quia pro peccato est?* An præcipere, et prohibere idem (nimisrum affusionem olei, et impositionem thuriis) non sunt leges sibi oppositæ? Resp.: Haec duas leges nequamā sibi oppontuntur; quia diversa respiciunt sacrificia. Nam in prima lege est sermo de sacrificio gratiarum auctoris, in altera vero de expiatorio seu satisfactorio pro peccato, ut admetat ipse citatus versus; quia pro peccato est. Oleum enim et thus ad delicias et juenitatem faciunt, non ad penitentiam. Ita cum aliis interpretibus Cornelius à Lap. (2) dictas leges inter se conciliat, secutus hanc in re 8. Cyriolum, Procopium, et Theodorem, quos citat.

60. Quæres XXVIII: An ritus circumcisionis originat sit ex præcepto divino (5) Abrahamo dato, ei Israëlis in libro Leviticū (4) per Moysen promulgato, vel an jam ante Abramum apud Egyptios usitatus fuerit? Resp.: Originaliter est ex memorato præceptio divino. Antequam autem id pluribus ostendam, ob-

(1) Nam Levitic. 11, 15, dicitur: *Hæc sunt que de avibus comedere non debitis, et vitanda sunt vobis: aquilam et gryphem, et haliceum.*

(2) Comment. in Lev. 5, 11.

(3) Genes. 47, 10 et seqq.

(4) Lev. 12, 3.

servo, quod Celsus (1), et Julianus Apostola (2), qui-
bus huc in re Marshamus, Joan. Clericus et Volta-
rius adstipulantur, contendant, ritum circumcisio-
nem ante Abramum apud Agyptios in uso fuisse.
Ad hanc suam sententiam confirmandam Voltarius (3)
adducit testimonium Herodoti, lib. 2, ita dicuntis :
*Nam et Phoenices, et Syri, qui sunt in Palestina, di-
discere id (nimirum ritum circumcisionis) ab Agyptis et
ipsi confitentur. Verum Herodotus testimonium, uni-
duntaxat immixtum relationi sacerdotum Agyptiorum
ceremonias et vetustatem sue gentis jauctantum,
parvi facienda est. Qui enim fieri potuerit, ut cir-
cumcisus esset signum speciale pacti sui federis à Deo
cum Israëlis init, quod Hebreos à gentibus distin-
gueret, si eadem apud Agyptios et alias gentium na-
tiones jam prius fuisse usitata? Præterea Herodotus à
pluribus tam antiquis, quam recentioribus scriptori-
bus, Ctesia, Strabone, Diodoro Siculo, Plutarcho, Ju-
sepho Jud., Ludov. Vives, Bodino, etc., (quamvis
quidam respecte pauci, Ald. Manutius, Joach. Ca-
merarius, Montfaucon, causam Herodoti defenden-
tibus suscipere), pro fabulator habetur (4). Confir-
matur hæc assertio ex ipsius Herodotis verbis supra
adductis. Nam ait, populus *Palestina conficeri, se cir-
cumcisionem ab Agyptis didicisse*. Verum populi
circumcisio tempore Herodoti, qui (utpote an. mundi 5301
natus) Esdræ vel Nehemie coœvus erat (5), erant Ju-
dei, Philistæi et Phoenices. At Judei nuncūm con-
fessi sunt, se circumcisio ab Agyptis didicisse.
Philistæi verò in S. Scripturā passim nominantur *in-
circumcisus*. Similiter Phoenices nuncūm usi sunt cir-
cumcisio. Qui verò scribunt, eos hunc ritum ser-
vasse, nomine Phœnicum intelligent Samaritanos sive
Cuthæos, qui hunc ritum una cum Moysi legi sibi
adoptarunt, adobèque ex Moysi lege didicunt. Phoe-
nices verò ceteros a circumcisione abhorruisse, li-
quid constat, ut Calmetus (6) ait. Falsum igitur est,
Palestine populus ritum circumcisionis ab Agyptis
didicisse. Imò Agyptios inter gentes incircumcisus
ponit Jeremias (7) dicens : *Super Egyptum... et super
Edom, et super filios Ammon, et super Moab... quia
omnes haec gentes habent præceptum. Noverat enim
verò Jeremias Agyptos; habitabat inter eos; Agypti
et Iudei illo tempore multum habebant inter se com-
merci. Prepondenter igitur testimonium hujus pro-
phetæ (etiam duntaxat ut humanum spectetur testi-**

(1) Vide Originem contra Celsum 1. 1 et 5.

(2) Vide Cyrillum contra Julianum, 1. 10.

(3) Vide Cl. Nonnote philos. Lexicon. tom. 1, artic. Circumcisio, § 1. Idem Cl. auctor cit. loc. § 8, etiam recenset et refutat Voltarii dicentis, non esse mirandum, quid Deus, qui baptismum apud Asiaticos ab antiquissimis temporibus usitatum ad rationem sacramenti elevavit, etiam circumcisionem apud Africanos aquæ velutam sanctificaverit.

(4) Ita testatur Universal. Lexicon. Lipsiens. tom. 12, verbo *Herodotus*.

(5) Inspice tabulam chronol. biblic., de qua men-
tionem fecimus supra, num. 8, ad tertium.

(6) In Dictionario Biblico v^o Circumcisio.

(7) Jerem. 9, 23 et 26.

monium præter supra memoratos, præscindendo ab
inspiratione divinâ, quam is habuit) narrationi Herodoti,
scriptoris græci, de quo Cicero (1) ait, quod
apud illum *innumerabiles fabulos reperiuntur*. Præte-
rea, cùm nemini ignotum sit, quām severè Deus per
Moysen et Prophetas Hebreis prohibuerit, ne gen-
tium ritus sibi adsciscant, quis credat, Moysè et Pro-
phetis non solim permittentibus, sed approbantibus
et nomine Dei jubentibus. Hebreos circumcisionem ab
Agyptis sibi adscivisse?

Circumcidabantur quidam apul Agyptios aliqui,
sed soli sacerdotes et philosophi, ut testatur Origenes (2), qui ipsum Agyptum crat, utpote Alexandrinus
natus. Admittebant autem sacerdotes et philosophi
aegyptiaci hunc ritum verisimiliter ex hæc ratione,
quia sciebant, eum in signum divini cujusdam paci
esse institutum; quare et ipsi per hoc signum se à
volu discernebant, et instar hominum Deo specialiter
consecratorum, longè supra ignobile vulgus emi-
nentium haberi volebant. Igitor non Israëlitæ ab Agyptis,
sed hi ab illis ritum circumcisionis vel imme-
diatè, vel medietate didicierunt. Bocchardus non imme-
diatè ab Hebreis, sed ex Arabibus hunc ritum in
Agyptum fluxisse autem; quod probabilitus videtur.
Nam Agypti circumcisione non utuntur octavæ pos-
nativatate die, ut Hebrei; sed primum decimo ter-
tio statis sue anno, ut Arabes faciunt, Israëlitæ, a
qua descendunt, imitaturi, qui 15 annos implerat
tempore circumcisionis sue, Gen. 17, 25. Dein pars
Arabica erat contermina Agypto, et test Strabone,
regionem que inter Nilum et mare Rubrum interjerat,
Arabes incolebant. Præterea scriptores quidam con-
tendunt, reges pastortorii, qui Agyptum diu an-
Grecorum gentem occupabant, ex Arabia venisse;
quæ occasione circumcisionis apud Agyptios aliquis
usus indui potuit. Porro quod ad ipsos Arabes et Is-
maelitas spectat, extra dubium est, eos hunc ritum
ex Abraham recipiente, quem non secutus ab Hebrei
generis sui auctorem illi agnoscent. Idunai verò,
quamvis ex genere Abramam et Isaac, non tamen nisi
postquam à Joanne Hircane debellati sunt, circumci-
sionem et Moysis legem à victore populo tradidit
subierunt (5). Denique Aethiopæ, qui pariter circumci-
sione utuntur, hunc ritum similiiter ab Arabibus didi-
cerunt, non vana conjectura est. Arabia enim ab
Africâ et Aethiopâ solo frèto Babelmandeo distin-
natur, et Africani ac Aethiopæ olim, sicut hodiè, ma-
gnūm habebant cum Arabibus commercium, quod oc-
casio esse potuit introducendo in Aethiopâ circumci-
sionem. Omnes igitur populi qui circumcisionis ritum
damitcebant, vel admittunt, eum ab Hebreis vel imme-
diatè vel saitem mediætate reperierunt; Hebrei autem
jussi Dei ab Abrahamo, ac dein à Moysi, qui cit. loc.
in libro Leviticus legem circumcisionis Hebreis solem-
niter promulgavit. Qui plura de origine circumcisionis

(1) L. 1 de Legibus

(2) L. 2, cap. 2, in Epist. ad Roman.

(3) Vide Josephi Antiq. I. 15, cap. 17.

scire desiderat, consulat Calmetum (1), Nonnote (2), de Feller (3), aut aliis.

Scholion. Modò laudatus de Feller cit. loc. recte
observat, nostris temporibus morem invalescere ne-
gandi, quod doctrina et ceremonia legis Mosaicæ in
origine sua fuerint Hebreis proprie et à Moysi pri-
mitus tradite. Nam juxta hodiernorum philosophorum
(ut ses appellant) effatum Moyses easdem ab exteris
gentibus mutuatis est: *Ex Hexameron, inquit, seu
creatio mundi spatio sex dieum facta historiam Moyses
didici à Pheniciis, Chaldæis, Indis, et Persis; circum-
cisio jam ante Moysen et Abraham apud Agyptos usita
fuit*, etc. *Pausæ: Moyses terrarum orbem percur-
savit, ad colligendos omnium gentium errores, et Pen-
tateuchum suo inserendos.* Verum hæc et similia sunt
nuda vanorum hominum asserta, nullo solidio nixa
argumento. Omnes enim eruditæ consentiunt, quod
Moyses cunctis scriptoribus profanis antiquior sit;
quod veteres poetae, gentiles philosophi et legislatores
magnum partem sua doctrine ex Pentateuco, alius-
que libris veteris Testamento desumpti, prout re-
ferunt Clemens A., Justinus, Tertullianus, Euse-
bius, Augustinus, etc. (4). Res mira! tante antiquorum
auctoritat contradicit hodierni novandi libri, et
quod tota veneranda Patrum antiquitas sibi persuasum
habuit, id post octodécim ævæ christiana secula nega-
nt novaranticis philosophi, ac assurant, gentiles
non ex sacris Hebreorum libris didicisse, sed potius
Moysen et Hebreos suam doctrinam et ritus ex gen-
tium doctrina et ritibus haussisse; asserunt id, in-
quam, sed minime probant.

CAPUT IV. De libro Numerorum.

Vocatur hic liber ab Hebreis *Vajdabber* à primâ
littera vocis locutus est; à Latinis verò *Numeri*, quemadmodum
etiam à Gracis Ἀριθμοῖς, propterea, quod hic
liber multus sit in variis numerationibus faciens,
e.g., bellatorum Israel, cap. 1, primogenitorum et le-
vitarum cap. 5, etc.; quoniam non hæc tantummodo
hoc libro continentur, sed et multa alia partim his-
torica; partim precepta ceremonialia ac judicialia
nonnulla. Complectitur autem idem liber gesta anno-
rum fere triginta novem, nempe à mense secundo an-
ni secundi egressos Hebreorum ex Agypto, usque ad
finem penè vite Moysis, sive peregrinationis 40 an-
norum in deserto, prout ex Num. 1, v. 1, et Deuter.
1, v. 5, liquet.

41. Quæres XXIX: *Utrum verisimile sit, tam grande-
rus in Palestina crescere, aut olim crevise, ut duo viri
exploratores (5), unam carum ex palmitæ pendente in*

(1) L. 14, 4.

(2) L. 2, 11.

(3) In Dictionario hebraico, n° 1623, in Rad. Schachal, voce Escal.

(4) Num. 22, 28, ubi narratur: *Aperauitque Dominus os asinæ, et locuta est: Quid feci tibi? cur parentis me? ecce iam terribilis?*

(5) Vide Thesaurum Biblic. collectum à Reverendiss. Carolo Stengelio, abbate Anthoniano p. 2, cap. 4, ubi inter alia narratur, quod canis Simonis Magi
tum alios, tum D. Petrum sit allecutus, prout testatur Glycas in Annalibus. Item, quod eo tempore, quo Ti-
beris videbatur quām alías inquinā impetu alveo di-
gressus, urbis illius plura cum publicis tum priva-
tis evicti monumenta, bos hereti locutus et dixerit:

Roma, tibi cave, ut referit Julius Obsequens in l. de Prodigis.

(6) Sic memorat Coelius Rhodiginus, p̄sticatum